

(NE)OSTVARIVANJE ŽIVOTA

(Gordana Ćirjanić, *Poljubac*, Narodna knjiga-Alfa, Beograd, 2007)

„Čudno je koliko je malo potrebno da čovek bude srećan, a još čudnije kako nam uvek baš to malo fali“, kaže Andrić u knjizi *Znakovi pored puta*. Roman *Poljubac* Gordane Ćirjanić kao da se sav skoncentrisao oko slične ideje, ispitujući, kroz dve po svemu različite životne priče, mogućnost da se to *malo* pronađe. I ne samo to, Ćirjanićeva, što je posebno zanimljiv aspekt ovog romana, pokušava da nam pokaže koliko veliki raspon želja i htenja to *malo* može da obuhvati, odnosno, koliko nešto *spolja*, poput životne situacije recimo, može da nam odredi granice mogućeg. I to ne samo u zbilji, već (možda paradoksalno) i u sferi fantazije.

S druge strane, ne može se prenebregnuti ni to koliko ista stvar može na različite ljude ekstremno raznoliko da deluje. *Poljubac*, koji je čvorište ovog romana, zapravo je metafora svih nesporazuma i patnji koje nekad izazovemo i iz najbolje namere. Kao što se to i u motou romana ističe: „dobar duh i zao duh često imaju isto lice“.

Poljubac počinje pričom invalida Luke, koji je bolno svestan koliko ga njegova invalidnost stavlja u povlašćen, odnosno podređen položaj, u odnosu na *normalne* ljude. U svakom slučaju, on biva izdvojen, izolovan. Jedan od glavnih kvaliteta ovog romana jeste to što, kroz pripovedanje u prvom licu jednine, osvetljava ovu veoma specifičnu poziciju, koja, reklo bi se, nije naročito česta u književnosti.

Vešto, mada ponegde školski, vodeći pripovedanje, naizmenično smenjajući Lukinu i priču njegove snaje Bulke, Ćirjanićeva uspeva da oslika intimnu porodičnu dramu, koja je uslovljena Lukinom invalidnošću. Iako plastičan, Bulkin lik ne budi kod čitaoca ni previše simpatije, ali ni antipatije. Jednostavno, vidimo jednu običnu ženu (što Luka naročito potencira isticanjem njene dobrote), koja se bez svoje želje i ličnog izbora našla u situaciji da umesto za jednog, bude udata za dva muškarca, kako to sama priznaje. „Celog života se žrtvujemo za njega. (...) Bogalj u kući obeleži celu porodicu, malo-pomalo celu je obogaljli.“, razmišlja Bulka, što bi kod humanistički nastrojenog čitaoca (ako takvih još ima posle postmodernizma?) moglo automatski da izazove bunt i mučninu, ali i da otvari pitanje koliko je *ljudski* teško biti čovek? Ćirjanićeva svojim narativnim postupkom gradnje likova (koji, treba naglasiti, nije naročito inovativan) kroz praćenje njihovih misli, sumnji i unutrašnjih monologa uspeva da izazove empatiju, da potrese, da pretrese i možda, ponekad, sruši idealnu sliku koju gradimo o sebi i svetu oko sebe.

Nasuprot tome, u svakom poglavlju romana omogućeno nam je da svet vidimo i Lukinim očima. Da sagledamo svoju nezahvalnost prema životu. „Ne umejući da cene ono što imaju – zdravu glavu i zdravo telo – ne umeju da cene ni drugog čoveka, pa jedni drugima nanose bol.“

Problem nastaje kada jedna takva zdrava osoba, slikarka iz Beograda, Katarina, u trenutku nemara, opijenosti, slobode, doživi Luku kao sasvim zdravog čoveka, kakvim se on, zapravo, sve vreme i trudi da predstavi. Upravo tada se i događa taj kobni poljubac, koji njegov život prelama, deli ga na ono što je bilo pre i ono što je bilo posle, što se transponuje i na fabulativni obrazac romana. Privremenim prekidanjem Lukine priče, baš u trenutku kada treba da dođe do kulminacije, postiže se izvesna dinamika, kojom ovo delo inače ne obiluje (mada postoji okvirna priča o Lukinom nestanku i Bulkinom pokušaju da ga nađe, „radnja“ se više razvija iznutra, kao unutrašnja drama, nego spolja kao akcija). Iako je postupak oveštao, i kombinuje tehniku televizijske serije („to be continued“) i klasičnog epa (čitaocu skoro da je odmah poznato da se posle prekida neće desiti veliki prasak, pošto se „veličina“ događaja od početka, pa i samim naslovom, anticipira), ipak u kontekstu romana nije nimalo nemotivisan. Naprotiv, tamo gde mi, *normalni*, očekujemo veliko erotsko pražnjenje ili doživljaj koji bi nam izazvao hiper-emocije, Luka dobija poljubac, što za njega jeste „čudesno osećanje“, koje pokreće lavinu, čime je do paroksizma istaknut prekid, razdor između tog *našeg* i njegovog sveta:

„(...) dok sam živ neću zaboraviti tih petnaestak minuta jutarnjeg smiraja“, „između neverice da li sam se to zatekao na javi ili u snu, i svesti da moram celim bićem i svim čulima da prigrabim trenutak da mi ništa ne bi promaklo...“, „ako sam ikad imao krila, imao sam ih tog jutra i leteo visoko iznad kotorskih zidina...“. On, pedesetogodišnjak, doživeo je poljubac, (to, često tako površno i bezazleno ljubavno spajanje) kao trenutak spajanja s beskrajem. Ali nekad, kad taj doživljaj nije uzajaman, kao u Lukinom i Katarininom slučaju, taj kosmos koji jedno doživljava, zapravo, za drugog čini beskrajn prostor (praznine, nerazumevanja?) što se otvara između njih.

Možda malo isforsiran unapred zamišljenom kompozicijom, skoro na samoj polovini romana, uvodi se vitalan Katarinin lik, da bi se priča, kroz poetički mehanizam relativizovanja tačke gledišta, ispričala sa druge strane, opet iz prvog lica jednine. Na taj način vidimo da ono što nekom (Luki, invalidu) može da osmisli čitav život, onom drugom (Katarini) može da donese samo kajanje, grižu savesti, osećaj tereta, kojeg samo iz ljudskih obzira ne može da se oslobodi. Za nju je Lukina priča „metafora samoće“, i sasvim suprotno od njega, ona je svesna da „treba dosegnuti drugog da bi se spoznala zapremina samoće.“ I u njenom slučaju, zapravo vidimo isto – koliko je slika tuđeg života uvek privid, koliko je ono što izgleda kao ostvarenje, u stvari, samo punoća egzistencijalne usamljenosti. Možda nam Gordana Ćirjanić kroz Katarininu priču i naročito kroz sliku koju ona kreira, sugerise da je Lukinin invaliditet, između ostalog, i metafora opšte nemogućnosti ostvarenja i ispunjenja života? No, ukoliko Lukin invaliditet možda i nastavimo da shvatamo bukvalno, Katarinina pozicija ostaje slična njegovoj, izdvojena, samo što je ta izdvojenost stavlja u povlašćen položaj „svetske žene“ koja je u malograđanskom društvu Kotora trofej, a ne stigma i teret poput Luke. Iako njoj to ne donosi ni gram više sreće.

Možda je Katarinina umetnička profesija izabrana stereotipno, ipak ona omogućava da se sa dve ekstremne tačke sagleda život u sredini, koji Bulka i Jaša, Lukin brat i inače slabija ličnost od Luke, primaju kao nešto po sebi dato. Katarina smisao nalazi u umetnosti. Njeni autoreferencijalni unutrašnji monolozi možda ne nude ništa posebno novo. Ideju da se za delo daje život, i za svaki potez kap krvi, deo bića, srećemo kod Ničea, Miljkovića i

mnogih drugih. Ono što ovaj deo romana spasava od toga da bude dosadno naklapanje i prežvakavanje već poznatog jeste jedan snažan utisak proživljenosti sa kojim Ćirjanićeva objašnjava umetničko iskustvo. I Katarinino shvatanje savremene umetnosti poklapa se sa onim što roman *Poljubac*, načinom na koji je pisan, ali i pričom koja je odabrana, nudi. *Originalnost koja ne počiva u inovativnosti već u iskrenosti*. U istini da smo „svi (...) mi voleli, ili volimo, katkad nam je ljubav uzvrćena, ali niko nikoga ne razume. Nedostaje nam razumevanje, a zapravo svi sanjamo o ljubavi koja je veća od razumevanja.“

To je svest koja Katarinu razdvaja od Luke. Svest o nemogućnosti ostvarenja i o ispraznosti iluzija. Čitajući roman stičemo privid o Luki kao o liku u razvoju. To je zato što on prostitutki, od koje traži samo da bude gola, valjda zato bi im položaj bio ravnopravniji, priča svoju životnu priču hronološki, pa čak i kad nje više nema u sobi, on nastavlja, jer, kako sam kaže, život je „proveo u fantazijama, nije mi teško da zamislim da me i dalje slušate.“ Ali, u suštini vreme njegovog razvoja i vreme romana drastično se razlikuju, jer roman pokazuje kako čitav život može da stane u jedan dan, i manje.

Na kraju shvatamo da je priča ipak počela tek kada se Luka u potpunosti razvio, i svi njegovi doživljaji nisu samo sećanja već hipermnezičke slike, poslednje svođenje računa sa sobom. Konačno svestan „da je poljubac u nekim slučajevima samo poljubac“, Luka ne može da izdrži misao da je to *malo* što ga je godinama činilo srećnim, ipak samo iluzija, a da smisao uvek nestaje i razbija se kao talasići udaljenog broda koje Bulka gleda kako nestaju.